

Ż Y C I E N A U K O W E

Sprawozdanie z międzynarodowej konferencji naukowej „Polska i Jugosławia po II wojnie światowej” Bydgoszcz, 30 IX–1 X 2015 r.

W dniach 30 IX–1 X 2015 r. w Bydgoszczy odbyła się trzecia międzynarodowa konferencja naukowa „Polska i Jugosławia po II wojnie światowej”, która była efektem kontynuacji współpracy między Instytutem Historii i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego (UKW) a Instytutem Historii Współczesnej w Belgradzie (ISI — *Institut za savremenu istoriju*). Miejscom obrad była siedziba UKW mieszcząca się przy ulicy ks. Józefa Poniatowskiego. Podczas konferencji zaprezentowana została książka *Jugoslovensko–poljski odnosi u XX veku* pod redakcją naukową Momčila Pavlovicia (ISI), Andrzeja Zaćmińskiego (UKW) i Dragomira Bondžicia (ISI)¹. Jest ona rezultatem dotychczasowej współpracy wymienionych ośrodków naukowych².

Obrady zostały podzielone na sześć paneli tematycznych. Po wystąpieniach inauguracyjnych jako pierwsza zabrała głos Monika Opióła (UKW), referując wieloaspektowo stosunki jugosłowiańsko–francuskie w latach 1945–1956. Drugim referentem, także reprezentującym bydgoską uczelnię, był Michał Kosman. Omówił on politykę RFN wobec Jugosławii w latach 1949–1967. Szczególną uwagę skupił na tzw. doktrynie Hallsteina, która zakładała reprezentowanie przez RFN interesów obu państw niemieckich. Należy podkreślić, że po uznaniu polskiej granicy zachodniej RFN zerwała stosunki dyplomatyczne z Jugosławią. Kolejnym mówcą w ramach tego bloku tematycznego był Dragan Bogetić z ISI. Przedstawił on stosunki jugosłowiańsko–polskie w czasach dwubiegunowego odprężenia (1971–1975). Tę część konferencji zamknęło wystąpienie Jacka Tebinki z Uniwersytetu Gdańskiego, poświęcone polskiemu wątkowi tematycznemu, które pojawiły w trakcie wizyt Margaret Thatcher w Jugosławii w 1980 r.

Drugi panel, zatytułowany „Stosunki polsko–jugosłowiańskie w latach 1945–1949”, został zainaugurowany wystąpieniem Bojana Dimitrijevicia (ISI). W swoim referacie dokonał on analizy relacji polsko–jugosłowiańskich w latach 1945–1948. Jeden z poruszonych tam problemów, a mianowicie kwestia powojennych granic Polski i Jugosławii we wzajemnych relacjach obu państw od zakończenia wojny do 1946 r., znalazł odzwierciedlenie w wystąpieniu Piotra Żurka. Mówca reprezentujący Akademię Techniczno–Humanistyczną w Bielsku–Białej szczegółowo przedstawił politykę Polski i Jugosławii w zakresie kształtowania gra-

¹ *Jugoslovensko–poljski odnosi u XX veku*, red. M. Pavlović, A. Zaćmiński, D. Bondžić, Beograd 2015.

² Rok wcześniej ukazała się publikacja: *Polska i Jugosławia w stosunkach międzynarodowych po II wojnie światowej. Relacje wielostronne i wielopoziomowe*, red. M. Pavlović, A. Zaćmiński, Bydgoszcz 2014.

nic oraz jej wpływ na wzajemne relacje. Uwzględnił również aspekty międzynarodowe i geopolityczne. Dwóch następnych prelegentów, Slobodan Selinić z Instytutu Najnowszej Historii Serbii (INIS — *Institut za noviju istoriju Srbije*) z Uniwersytetu w Belgradzie oraz Paweł Wawryszuk z UKW, swoją uwagę skupiło na funkcjonowaniu placówek dyplomatycznych w latach 1945–1949. Pierwszy z nich omówił działalność ambasady jugosłowiańskiej w Warszawie, drugi zaś polskiej w Belgradzie. Tę część konferencji zamknęło wystąpienie Tadeusza Wolszy z UKW, który rozszerzył zakres czasowy i merytoryczny panelu. Zaprezentował on wpływ polityki na sport, poczynsz od dwudziestolecia międzywojennego do 1950 r. Wiodącą dyscypliną, którą poddał analizie, były rozgrywki szachowe.

Po przerwie odbył się trzeci panel zatytułowany „W cieniu powojennych konfliktów i rozliczeń”. Otworzył go Aleksander Lasik (UKW), który omówił proces stawiania przed polskimi sądami volksdeutschów pochodzenia jugosłowiańskiego z załogi SS w KL Auschwitz. Następnie Milan Gulić (ISI) analizie poddał działalność tzw. Emigracji Rewolucyjnej w Polsce, a więc osób, które po wykluczeniu Komunistycznej Partii Jugosławii (KPJ) z Kominformu w 1948 r. odmówiły powrotu do ojczyzny i podjęły działalność opozycyjną. Na uwagę zasługuje fakt, że prelegent w swoich badaniach wykorzystał materiały zarówno serbskie (jugosłowiańskie), jak i polskie. Istnienie oraz funkcjonowanie wyżej wymienionych środowisk emigracyjnych nie mogło rozwijać się „samoistnie” w realiach stalinowskich, co udowodnił Andrzej Zaćmiński (UKW). Dokonał on charakterystyki działań polskiej policji politycznej w latach 1949–1956 wobec obywateli jugosłowiańskich w Polsce oraz „sympatyków” Tity, to jest Polaków, a także repatriantów polskich z Jugosławii. Jeden z poruszonych przez referenta problemów badawczych był kontynuowany w wystąpieniu Gordany Đurđević-Malkiewicz z Uniwersytetu Wrocławskiego, która zaprezentowała wspomnienia oraz relacje polskich przesiedleńców z Bośni i Hercegowiny na Ziemię Zachodnie. Swoją uwagę skupiła na najliczniejszym ośrodku osadniczym, a mianowicie powiecie bolesławieckim.

W panelu czwartym rozważania prelegentów koncentrowały się wokół przemian i zmian systemowych w Polsce i Jugosławii. Tę część obrad zainaugurował Dragomir Bondžić z ISI, przedstawiając, z belgradzkiego punktu widzenia, wydarzenia marcowe w Polsce w 1968 r. Trzech kolejnych mówców poruszyło wybrane aspekty historii Polski lat osiemdziesiątych, które doprowadziły do transformacji ustrojowej. Nebojša Stambolija (ISI) rozszerzył swoje dotychczasowe badania i szczegółowej analizie poddał stosunki jugosłowiańsko-polskie w 1984 r. Przedstawił je przez pryzmat materiałów serbskich, głównie archiwalnych. Przemiany z 1989 r. w Polsce były wiodącym tematem wystąpienia Momčila Pavlovicia, również z ISI. Referent omówił je na podstawie wszechstronnej analizy prasy serbskiej o różnym autoramencie. Wystąpienie to było niezwykle ciekawe, gdyż w Jugosławii w omawianym okresie coraz wyraźniejsze stawały się procesy dezintegracyjne, wzrastały nastroje nacjonalistyczne i separatyzm. Jak pokazała historia, kraj ten nie skorzystał z polskich doświadczeń przełomu, choć jego sytuacja, szczególnie wewnętrzna, była niewspółmiernie bardziej skomplikowana. Proces przemian w Polsce znalazł również częściowe odzwierciedlenie w referacie Rade Ristanovicia, reprezentującego Uniwersytet w Nowym Sadzie. Przedstawił on wizerunek Lecha Wałęsy w prasie jugosłowiańskiej w latach 1980–1990. Takie ujęcie problemu, oparte na kwerendzie wielu tytułów prasowych reprezentatywnych dla całej federacji, pomogło sporządzić obraz przywódcy „Solidarności” w jugosłowiańskiej prasie i jego ewolucję w różnych częściach Jugosławii. Pierwszy dzień obrad zakończyła prelekcja Ewy Bujwid-Kurek z Uniwersytetu Jagiellońskiego, zajmującej się współpracą dyplomatyczną państw postjugosłowiańskich z Polską. Autorka zbadała to zagadnienie poprzez pryzmat umów bilateralnych między Polską a poszczególnymi państwami powstałymi po rozpadzie Jugosławii.

W drugim dniu obrad dominowały sprawy społeczno-gospodarczo-kulturalne. Panel piąty, zatytułowany „Relacje polsko-jugosłowiańskie w dziedzinie kultury i oświaty”, otwo-

rzył Zdzisław Biegański z UKW. Badacz przeprowadził analizę stosunków polsko–jugosłowiańskich w latach 1945–1949 w sferze kultury. Prezentacja takiego tematu zasługuje dodatkowo na uznanie, gdyż relacje kulturalne Polski z Jugosławią po wojnie musiały zostać w zasadzie zbudowane od podstaw, a ich rozwój nie należał do priorytetów w polityce obu rządów. Pomimo to, co zostało podkreślone, współpraca kulturalna rozwijała się w zadowalającym tempie, przede wszystkim dzięki inicjatywom oddolnym. Z badań prelegenta wynika, że w tym obszarze wzajemnych relacji bardziej aktywna była strona polska. Następny referat przedstawił Mariusz Guzek (UKW). Tematem przewodnim jego wystąpienia była współpraca jugosłowiańsko–czeskosłowacka w zakresie produkcji filmowej po drugiej wojnie światowej. Problematyce filmowej poświęcone było również wystąpienie Joanny Szczutkowskiej (UKW), która zaprezentowała postać Nikoli Tesli jako bohatera filmowego. Warto podkreślić, że do dzisiaj toczy się spór (raczej ambicjonalny) pomiędzy Chorwatami i Serbami o narodowość tego wybitnego naukowca. Kolejna prelegentka, Jasmina Milanović (ISI), przeprowadziła analizę historii Polski we współczesnych podręcznikach do nauki historii w serbskich szkołach. Z kolei Teresa Maresz z UKW zaprezentowała propozycje współpracy polsko–serbskiej w zakresie edukacji historycznej, co może stanowić punkt wyjścia do przygotowania praktycznych rozwiązań na tym polu. Tę część obrad zamknął referat Agnieszki Rypel i Danuty Jastrzębskiej–Golonki (UKW) na temat powieści Mladena Oljača *Kozara* w przekładzie Marii Krukowskiej, traktującej o obronie tytułowej góry przed natarciem wojsk niemieckich. Powstał również film o tym samym tytule, wysławiający poświęcenie jugosłowiańskich partyzantów.

Ostatni panel dotyczył relacji społecznych i gospodarczych pomiędzy Polską a Jugosławią. Milan Koljanin z ISI omówił współpracę organizacji kombatanckich z obu krajów w latach 1950–1970, opierając się głównie na archiwalnych materiałach jugosłowiańskich. Z kolei Milutin Živković, reprezentujący Instytut Kultury Serbskiej (*Institut za srpsku kulturu*) z Uniwersytetu w Belgradzie, rozwinął wątek poruszany podczas wcześniejszych konferencji, mianowicie współpracy polskich i serbskich miast partnerskich na przykładzie Kraljeva i Zielonej Góry. Umowa o współpracy pomiędzy podmiotami została podpisana niedawno, w 2009 r. Opiera się głównie na wymianie doświadczeń w zakresie sportu, szczególnie koszykówki, siatkówki i sportów walki. Kolejny prelegent, Vladimir Cvetković (INIS), przybliżył proces odbudowy polsko–jugosłowiańskich stosunków handlowych po 1955 r., które znacznie ucierpiały w wyniku wykluczenia KPJ z Kominformu. Z treści referatu wynikało, że normalizacja relacji politycznych pomiędzy Warszawą a Belgradem była zadaniem znacznie łatwiejszym niż w sferze gospodarki. Jugosławia bowiem przez ponad sześć lat sporu nawiązała relacje gospodarcze z wieloma państwami spoza bloku socjalistycznego, które zmieniły strukturę jej gospodarki. Między innymi te czynniki wpłynęły na trudności w powrocie do *status quo* z roku 1948. Panel ten, podobnie jak i konferencję, zakończyło wystąpienie Marii Szatlach (UKW), która omówiła polsko–jugosłowiańską wymianę handlową w kontekście problemów polskiego eksportu.

W trakcie konferencji ogłoszono dwadzieścia dziewięć referatów. Autorami trzynastu byli naukowcy z Serbii, natomiast szesnastu naukowcy polscy reprezentujący różne ośrodki akademickie. Ustalono również, że współpraca między IHiSM i ISI będzie kontynuowana i rozszerzana o nowe obszary tematyczne, natomiast następna prezentacja jej efektów odbędzie się w Serbii w 2016 r. Warto podkreślić, że ta inicjatywa naukowa zyskała poparcie placówek dyplomatycznych w obu krajach.

Paweł Wawryszuk
Bydgoszcz

Nebojša Stambolija
Belgrad, Serbia